

MUĞLA'DA HİDİRELLEZ BAYRAMI

MEHMET NACİ ÖNAL / TÜRKİYE*

ÖZET

Hıdırellez yüzyıllardır kutlanan bir mevsim bayramdır. Hızır ve İlyas birer peygamberdir. Bu peygamberler yılda bir kez 6 Mayıs'ta bir kıyıda buluşurlar. Bu gün bereket ve talih günüdür.

Muğla'da Hıdırellez kutlamaları canlılığı günümüzde de sürdürmektedir. 6 Mayıs'ta birtakım büyüsel inançlar ve beklentiler görülür. Bu işlemler daha çok tabiatla ilişkilidir. Yer-su kültürünün birer kalıntıları olarak devam ettirilmektedir.

Hızır'ın Hıdırellez günü insanlara şans getireceğine inanılır. Hızır kendisine yardım edenleri ödüllendirir, yardım etmeyenleri cezalandırır. Ölümsüz olan kişi inancı, mitolojilerden efsanelere kadar yaygın bir anlatıdır. Ölümsüz kişinin insanlara yardım edeceğine inanılır.

Hıdırellez bir bayram olarak kutlanır. Bu kutlamalarda, yemek, çeşitli eğlenceler, oyunlar, beklentiler yer almaktadır. Herkesin aktif olarak katıldığı bir bayramdır.

Hıristiyanlık öncesi birtakım bayram veya festivaller nasıl Hıristiyanlık sonrasında devam ettirilmiş ise, Hıdırellez bayramında İslâm öncesi kutlamalar, İslâm sonrasında devam ettirilmiştir. Ağaçlara sarılmak, ağaç üzerine veya dibine şans getirsin diye birtakım nesnelere bırakmak, yeşilde yuvarlanmak, kül elemek, mayasız yoğurt ve hamur tutturmak bu ritüellerden bazılarıdır.

Anahtar kelimeler: Hızır, bayram, kutlama, inanç, talih

ABSTRACT

Hıdırellez is a season feast which has been celebrated for centuries. Hızır and İlyas are prophets. These prophets meet in a place once a time in a year on 6 of May. This day is day of fortune and fertility.

Hıdırellez celebrations continue to have been celebrated during the time we live. Some magical beliefs and expectations are expected on the 6 of May. These practices are related with the nature and continue as a trace of the earth-water cult.

It is believed that Hızır will bring fortune to the peoples. Hızır rewards who help him or punish who don't help him. Belief of immortal person is a wide spread narrative from mythology to legends. It is believed that immortal person will help people..

Hıdırellez is celebrated as a feast. These celebrations consist of food, entertaining plays and expectations. Everybody participates in these celebrations actively.

Some of feasts and festivals continue from BC pagan traditions to Christianity traditions and Hıdırellez fest also continued after Islam . Some of these rituals are unfermented yogurt and dough, to sieve ashes, to turn round on the greenness, to put some objects on or under the rose tree and to embrace the trees.

Key words: Hızır, feast, celebration, belief, fortune

* Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi.

GİRİŞ

Hıdırellez, mevsim bayramı olmasının yanı sıra, geleceğe dair beklentilerin gerçekleşeceğine inanılan bir gündür. Hızır hakkındaki halk bilgisi, ölümsüzlük motifleriyle iç içedir. Bu motif bizi insanlığın en eski anlatımlarına: mitolojilere, masallara, destanlara ve efsanelere götürmektedir. Dünya mitolojilerinde yer alan ölümsüz kişi motifi insanlık tarihinin ortak umutlarını sembolize etmektedir (Thompson: 1955-1958). Dürüst ve iyiden yana bir kişi insanlığa en zor zamanında yardıma gelecektir. “Kul sıkışmazsa, Hızır yetişmez” atasözünün ardında aynı düşünce felsefesi yatmaktadır.

Türk halk edebiyatının en yaygın anlatıları arasında Hızır önemli bir yer tutmaktadır. Hızır hakkında anlatılan menkıbeler onu sıradan, çoğu zaman yaşlı, fakir, yardıma muhtaç bir kişi olarak göstermektedir. Türk misafirperverliği öğretisinin arkasında, kuşaktan kuşağa aktarılan bu türden Hızır menkıbelerinin yer aldığı söylenebilir. Hızır kendisine yardım edenleri ödüllendirir, yardım etmeyenleri de cezalandırır (Önal, 2003;398-422).

Bir yandan mevsim bayramı kutlamaları yapılırken, diğer yandan gelecek bir yıl içinde insanları nelerin beklediği merak edilmektedir. Çeşitli eğlenceler, oyunlar, yemekler, yapılan pek çok alışlagelmiş uygulamalar gerçek bir bayramın nasıl olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu bayram herkesin aktif olarak katıldığı bir bayramdır. Öyle ki, Hıdırellez tüm canlıların bayramın olarak karşımıza çıkmaktadır.

HIZIR KÜLTÜ

Hızır İlyas veya Hıdırellez ile ilgili bilgiler, bizi hem İslam öncesine, hem de İslâm sonrasına götürmektedir. Hıdırellez geleneğini Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak “İslâm ve Türk inançlarında Hızır Yahut İlyas Kültü” adlı çalışmalarında Hıdırellez kültürünü ilahiyât kaynakları, tarih kaynakları, tasavvuf, edebiyat ve folklor kaynakları ile ele almıştır (Ocak;1990).

Prof. Dr. Baheedin Ögel’e göre, İslâm öncesi Hızır anlayışı ile Anadolu’daki Hızır anlayışı arasında benzerlikler fazla değildir. İslâm öncesi insanların zor zamanda yetişen “Gök Sakallı,” “Ak Sakallı” kocalar görülür. Bu kocalar Hızır inancı ile örtüşen bir görünüm arz etmektedir. Türklerde Hızır Akboz atlı olarak bilinir (Ögel,1995; II 89-92).

Altay kültür çevresinde İslâm öncesi Ak sakallı koca, Hızır benzeri görevler yapar. İnanış İslâm sonrası metinlerinde de yer alır. Dede Korkut hikâyelerinde Hızır gelecekte haber veren ve yardımcı kişi olarak karşımıza çıkar. Hızır, **Boz atlı Hızır** olarak geçer (Gökyay, 1976; 10-12).

Ölümsüz kişiler arasında, Teoist kişilerin büyü güçleri ve inançları ölümsüzlük iksirinin arayışı görülür. Bu arayış öykülerinin Türk kültürünü etkilemiş olduğu düşünülmektedir (Günay ve Güngör, 1997;110).

Destanlardan Halk Hikâyelerine, menkıbelerden günlük yaşama kadar Hızır kültürümüz içinde önemli bir yere sahiptir. Manas destanında, Manas çiftçilerin koruyucusu Baba Dihkân tarafından tavsiye edilen efsanevî uçan atı edinir (İnan, 1992;24-25).

Türk masallarında Hızır yer alır. Eberhard ve Boratav katalogunda, iki masal Hızır ile ilgilidir. 110 numaralı “Hızır ve Üç Erkek Kardeş” masalında, Hızır tarafından sınanır ve en küçük kardeş bu sınamaları geçerek ödüllendirilir. 111 numaralı “Hızırla Padişah” adlı masalda Hızır’ı bulup getirecek olanı padişah ödüllendirir (Eberhard-Boratav,1953)

Tasavvufi anlayışta çeşitli olağanüstülüklerle Hızır karşımıza çıkmaktadır (Ocak, 1990;89-101). Menkıbelerde Hoca Ahmet Yesevî’nin çocukluğundan beri Hızır ile münasebetleri anlatılır; İlyas’ın himmetine mahzar olduğu belirtilir (Köprülü, 1993;37).

Dinî kaynaklar içinde Hızır’la ilgili bilgilere rastlarız. Kur’ân’da (18, 62-82) anlatılan Musa Peygamber ile bir kişinin yolculuk öyküsünde geçen kişinin Taberî tarihinde Hızır olduğu belirtilir (1991; II, 612-616).

Kur’ân’da “*Doğrusu İlyas da peygamberlerdendir.*”(37, 123) Ayrıca, 130. ve 132. ayetler arası İlyas adı verilir.

Taberî, Hızır kıssasını kaleme alırken rivayetlerin çeşitli olduğundan söz eder. Hızır Zülkarneyn’in öncü komutanlarındadır. Hızır’ın Zülkarneyn ile seferde Hayat Irmağı’na kadar gittiğini ve Hızır’ın bu sudan içtiğini belirtir. Aslında Hızır’ın bu suyun hayat suyu olduğunu bilmediğini ve ölümsüzlüğe kavuştuğunu anlatır (Taberî, 1991; II,512).

Bir rivayete göre de Hızır adını beyaz bir kürk üzerine oturmuş olmasından ve bu kürkün yeşil renge bürünerek üzerine de oturan zatla birlikte deprenmesinden ileri gelir (Taberî, 1991; 529). Diğer rivayette Hızır, Halil İbrahim ile Babil’e göç eder. Adı: Belya bin Melkân bin Falig bin Abir bin Şalh bin Sam bin Nuh’tur (Taberî, 1991; II, 512).

MEVSİM BAYRAMI

Mevsim bayramları çerçevesinde, eski Türkler hakkındaki bilgileri özellikle Çin kaynaklarından öğrenmekteyiz. Üçüncü yüzyılda Çin kaynaklarında, Türklerin bahar bayramlarından söz edilir. Göğe ve yere kurbanlar sunulur. Büyük bir bayram yapılır. At koşturur, ağaç veya koruluk etrafında dönülür (Eberhard, 1996; 53,76). Her yıl ecdat mağaralarında yılın beşinci yarısında tanrıya kurban sunulur. Kımız içilir, ayak topu oynanır, şarkılar söylenir (Eberhard, 1996;87). Yılın birinci, beşinci ve dokuzuncu aylarında Türklerin bayramları olduğunu ve yılın beşinci ayındaki bayramın en önemli bayram olduğunu, bu bayrama hakanların da halkın da katıldığı bilinmektedir (İzgi, 1978;30-31).

Çinlilerin Veyşu ve Suyşu adlı yıllıklarında Türklerin yılın beşinci ayında ayın onu ile yirmisi arasında, ırmak kenarında toplandıkları, Gök ruhuna kurban

sundukları belirtilir (Gımilew, 520-531). Çin elçisinin 981 yılında Uygurların bayramdan söz ettiği görülür. Hıristiyanların Paskalya, Müslümanların Hıdırellez bayramlarına denk gelen bir bayram olduğu anlatılır (İzgi, 1989;59).

İslâm öncesinde, Hazar yakınlarındaki Dokuzoğuz Türkleri ile Kırgızlar yılda bir gün bayram yapar, o gün su ve ağaçlık yerlere giderler, fal baktırırlar, o yılın nasıl geçeceğini öğrenirler (Şeşen, 2001; 90,92).

Moğollarda ilkbahar ve yaz bayramları resmileşmiştir. İlk bahar bayramına örüs sara: sürüleri otlatmaya çıkarma ayı denir. 9 Mayıs'ta gerçekleşir (İnan, 1995;97). Moğollarda Timuçin'in annesi ve oymağı sabah erkenden cetlerinin mezarlarına kurban sunmaya giderler (Moğolların Gizli Tarihi, 1995,23-24).

Kırgızlar ilkbaharda yıldırım oluşup yağmur başladığında süt kabı alarak dışarı çıkarlar. Çadırlarına vurarak: "*Eski sene geçti, yeni sene geldi,*" derler. Kırgızlar için yeni yıl yıldırımlarla gelir. Altay Türklerinde köylüler toplanır, yüksek bir dağın tepesine çıkar. Burada dualar eder, saç törenleri yaparlar. Göğün dört bir yanına saç olarak süt saçarlar (Ögel, 1995;II,273). Bahar bayramları çerçevesinde Dede Korkut hikâyelerinde bir yazın bir de güzün boğa ile deve güreştirilir (Ergin 1997:81).

MUĞLA'DA HİDİRELLEZ

Muğla'nın merkez ve ilçelerine bağlı köylerinde hem yüz yüze görüşme yöntemiyle yaptığımız, hem de kutlamalara katılarak gözlem yöntemiyle yaptığımız araştırmaların yanı sıra, öğrencilerimizin daha önce yaptıkları derlemeler ve daha önce yapılmış çalışmalar, bu çalışmamızın kaynaklarını oluşturmaktadır.

P. Naili Boratav bayramları ikiye ayırır: I-Özel mevsimlik bayramlar, II-Genel mevsimlik bayramlar: Hıdırellez bayramını da ikinci grupta ele almış: Genel mevsimlik bayramları arasında: a- bahar, b- yaz gün dönümü c- kış yarısı, yılbaşı olarak ayırmıştır. Hıdırellez, Boratav tarafından "bahar bayramları içinde ele alınmıştır (Boratav, 1984;212).

Muğla'da bir yıl "Hızır" ve "Kasım" diye ikiye bölünür. Mayısın altısında "Hızır" yani bahar dönemi başlar (K-6). Eskiden halk arasında "Ruzi Hızır" baharın başlangıcı, "Ruzi Kasım" kışın başlangıcı olarak kabul edilen ve yılı ikiye bölen halk takvimidir. Ruzi Hızır (Hızır günü), Rumî takvimle 23 Nisan tarihine, Miladî takvimle 6 Mayıs'a denk gelen gündür (Ülkütaşır, 1975;157).

Muğla'da Hıdırellez bahar bayramı günümüzde kutlanmakla beraber, birkaç on yıl öncesine göre canlılığını pek çok yerde yitirmiştir. Şehir merkezlerinde artık düzenli kutlamalar görülmemektedir. Muğla merkezinde eski Sigorta Hastahanesi'nin yeri Koca Mustafa Efendinin bahçesi iken Hıdırellez şenlikleri burada yapılmış. Gelenek 1940 yıllarına kadar canlı bir şekilde kutlanmaktaymış (K-41). Hıdırellez Bayram geleneği on yıllar içinde giderek zayıflamıştır.

Bu mevsim bayramı Muğla'da "Hıdırellez," "Hızırilyas," (K-32) ve "Yeşillik Bayramı" olarak adlandırılır (K-42).

Hızır'ın bir yere para koyduğuna, o paranın bulunmasıyla bereketin eksilmeyeceğine inanılır (K-29;K-3). "*Çocukluğumuzda yaşadık, bir ihtiyar adam gelecek, bolluk getirecek. Bu da bilinmeyen bir adam olabilir,*" (K-42). Ya da "*Kırda, buraya gelmedi belki rüyalarımıza gelir,*" denilmiştir. Bir beklentide umut havası görülür (K-42).

Muğla'da Hıdırellez günü Hızır'ın insan kılığına girip ziyaret edeceğine inanıldığı için o gün hiçbir kötülük düşünülmez (Kahveci, 77-80). Hıdırellez günü içki içmek, zina etmek gibi günahlardan özellikle kaçınılır. Bu gün daha çok dua edilir ve çeşitli dileklerde bulunulur (K-10).

BAYRAMIN OLUŞUMU

Bayramın oluşumuna dair birden çok inanç vardır. Bunlar yaşayan peygamberler, senede bir kez buluşma, buluşmada yağmur ve bereket olması, iki kardeşin ve iki âşığın buluşması şeklindedir:

1-Yaşayan peygamberler inancı: "*Allah dünyayı yaratırken 4 peygamberi sağ bıraktı. İsa peygamber, gökyüzüne peygamber olarak gönderildi. İdris peygamber, cennetin peygamberi olarak gönderildi. Hızır ile İlyas iki kardeş bir karada, diğeri denizin peygamberidir. 6 Mayıs'ta bu iki kardeş buluşur. Allah bunların buluşmasına 24 saat izin vermiştir. Bir kıyıda buluşurlar. Buluştukları gün karaya bereket gelir,*" (K-10).

2- "*Biri mağrip'te diğeri maşrikt'e imiş, senede bir buluşurlarmış. Biri Hızır, biri İlyas*" (K-35). "*Hızır ve Ellez isimli kişiler varmış, onlar ne zaman bir araya gelirlerse o zaman çok rahmet olurmuş. Çok yağmur yağarmış. Buluştukları 6 Mayıs'ta yağmur yağar. Mutlaka yağmur yağar. Buraya düşmezse oraya düşer. Bu yağmurlar yaz yağmurlarıdır. Devenin hasadının yarısını ıslak, yarısını kuru bırakmış. Yağmur çok yağar, uğur ve bereket olur,*" (K-22). Yağmur yağdığı zaman Hızır ve Ellez güle şakıya dönerler. Yağmur olmazsa ağlaşa ağlaşa birbirlerinden ayrılırlarmış. Hıdırellezden bir gün önce veya o gün, yağmur yağması çok önemlidir," (K-29).

3- "*Hızır ile İlyas bu gece buluşurlar, iki kardeştirler, yılda bir kere kavuşurlar. Biri denizden biri karadan. Biri göğün melekesi diğeri, denizin melekesi unlar yılda bi yıl. Hızırnenilez. Biri Hızır biri Ellez,*" (K-4).

4- "*Birbirlerine 6 Mayıs'ta kavuşan iki âşıktır. Hızır ile İlyas'ın bir araya gelmişler ve bugün evlenmişlerdir*"(K-18).

5- "*Evveli iki kardeş varmış. İki kardeş mahsulü bölüşecek olmuşlar. "Biri bekâr biri evli imiş. Mahsul kaldırmışlar. Üleşecekler bekar olan benim kardeşim bekar demiş çuvalları kardeşinin payına koymuş. Evli olan benim kardeşim*

evlenecek o da gizliden çuvalları hissesinden öbür tarafa koymuş. Çeke çeke harmanı tüketmişler, bunlar birbirlerini düşündükleri için Hızır bereketi onlara yetişmiş,”(K-18).

HIZIR'IN TANINMASI

Hızır'ın nasıl tanınacağına dair bazı inanmalarla karşılaşırız: 1- Hızır'ın orta parmağı ile işaret parmağı arasındaki etinin gergin olmadığına, 2- Elinin yumuşak olduğu, kemik olmadığına inanılır (Önal, 2003:108). Böyle bir durumla karşılaşan kişi, Hızır'ın elini bırakmaz, bir dilekte bulunur (K-3).

BAYRAMIN İÇERİĞİ

Muğla'da eskiden Hıdırellez büyük bir bayram olarak kutlanırmış. Hıdırellez bayramı sadece insanların bayramı olarak görülmez. Bu bayram bütün canlıların bayramı olarak kabul edilir. Hıdırellez'de keçiler, oğlaklar emsinler diye bırakılır, o gün hiç süt sağılmaz (K-32). Hayvanlar çifte koşulmaz, emdirilir Ortaca'nın Kemaliye köyünden kaynak kişi: “*Keçi koyun salınır, onlar da bayram ederlerdi. O gün boş gezerler, koyverirsin. Her taraf serbest,*” diyerek hayvanların bile bayramı olduğunu belirtir (K-4). Çift sürülmez. Öküzler çifte koşulmaz. Hayvanlar eğer o gün yorulurlarsa devamlı yorulacaklarına inanılır (K-31).

6 Mayıs günü hayvanların kulaklarına “en” denilen işaretler yapılır. Kimi kesik, kimi yarık olur. Damga ateşte yapılır. Eskiden karışmaması için ekseri mandalar damgalanmış (K-40).

Sadece hayvanların değil, Hıdırellez **toprağın** da bayramı olduğuna inanılır. Hıdırellez'de toprağın üç gün hasta olduğuna inanıldığı için, ekim yapılmazmış (K-22).

BAYRAM HAZIRLIKLARI

Şehir merkezinde sabah erkenden dağlara çıkılır, sabah uyanıldığında pırlıl pırlıl ateşlerin dağlarda yandığı görülürmüş (K-41). Bazı köylerde Hıdırellez Bayramına, bir gün öncesinden (K-17; K-1), bazı köylerde bayrama üç dört gün öncesinden hazırlıklar yapılır, bu hazırlıklara ailece başlanırmış (K-16).

Marmaris'te kızlar ve taze gelinler mutlaka Hıdırellez basması diktirilir ve giyerlermiş. “Yandım alamadım,” “yedi dağın çiçeği” bu basmaların isimlerinden bazılarıdır. Basmaların rengarenk olmasına, çiçekli olmasına dikkat edilirmiş. Mahalleler arasında gizli bir giysi rekabeti yaşanır, bir mahalle mavi giyerse, öteki mahalle pembe giyermiş (Çimen, 2007;66).

Hıdırellez kutlamaları için, deniz veya çay kenarına gidilirmiş. Eski Hıdırellez Bayramlarında Datça'da neredeyse her ağacın altında bir sofraya bulunmaktaymış (K-5). Hızırla İlyas kıyıda buluşacakları için sahile inilirmiş.

Datça'da Burgaz denilen sahile inilir. Ayrıca Knidos ucunda toplanılır (K-15). Marmaris'te hâlâ sabah erkenden sahile inilmektedir (K-28).

Datça'da Hıdırellez kayıplarla birlikte devam etmektedir. 5 Mayıs akşamı herkes hazırlıklarını yapar. Eskiden davul zurna tutulmuş (K-36).

Hıdırellez hazırlıkları içinde yiyecekler önemli bir yer tutmaktadır. Yiyecek çeşitleri bir yerden bir başka yere çeşitlilik arz etmektedir. Kuru yiyeceklerin yanı sıra çeşitli yemekler Hıdırelleзде hazırlanır. Kuru yiyecekler arasında, önce yumurta veya yoğurt yendiği belirtilmektedir (K-12). Çeşitli pastalar, ballı katmer, yağlı ekmek yiyeceklerden bazılarıdır (K-35).

Hıdırellez günü neredeyse her türlü yemek çeşidi vardır: Pilav, yaprak sarma, kaburga dolması, surlar, fasulye, yalancı dolma, balık salatası, tuzlu balık keşkek, tatlı, helva (Çimen, 2007;66; K-28). Dolma yapılmasının sebebi, dolma gibi birlik olalım diyedir (K-29).

Koyun, oğlak, erkeç, kuzu veya tavuk kesilir (K-32). Et, hazırlanır (K-13) (K-22). Kesilen bu türden etler, bazı yerde et tüm olarak kaynatılır, bazı yerde kebab, kavurma olarak hazırlanır (K-4).

Topluluk halinde hep birlikte yemekler yenir. Buna "Hıdırellez yemeği" denir (K-38).

HİDİRELLEZ EĞLENCELERİ

Muğla'da şehir boşalır, çoluk çocuk herkes katılır, Muğla'da kimseler kalmamış. Öğlene kadar herkes kırlarda yer içer, eğlenilmiş. Ayrıca yaylaya gidilmiş. Merkezde çiftetelli vb çeşitli oyunlar oynanmış. İki taraf olunur, "al eyle, bol eyle" şarkısı ve diğer türküler söylenilmiş (K-41).

Köy yerlerinde eskiden kadınlar ayrı, erkekler ayrı eğlenirlerken, zamanla hep birlikte Hıdırellez eğlencelerine katılmışlardır. Milas'ın Karacahisar köyünden kaynak kişi: "Kız oğlan ayırımı yapılmaz, eğilir birbirimizin üzerinden atlar, birdirbir, atlangıç, gemi oyunu gibi oyunlar oynanırdık," şeklinde anlatmıştır (K-22). Eğlencelerde davul zurna olur, toplu olarak eğlenilmiş (K-3). Her mesire yerinde Hıdırellez kutlamalarına giden aileler bir bayram kutlamasının sevinci içinde birbirini ziyaret ederlermiş (K-12).

Datça'da sahile gidilir, at ve eşek yarışları yapılmış. Çoluk çocuk hep birlikte gezilir, eğlenilir, gemiye sandallara binilmiş. Güreşler yapılmış (K-5).

Datça'nın Kızlan köyünde Yeni Baba mevkiinde çeşme başında toplanır, at yarışları yapılmış. Reşadiye ovasına kadar at koşturur, ırakı içer, oyun oynanmış. 1970-75'lerde bu eğlenceler giderek kaybolmuştur (K-15). Datça'da ip ile çıra yapılmış. Ayrıca çalı çırpı toplanır, gaz yakılır akşamları bayram devam edermiş (K-35).

Eskiden türküler eşliğinde çeşitli oyunlar oynanmış. Kayadibi/Milas köyünden kaynak kişi: “Eskiden daha ihtişamlı olurdu. Saz keman çalınır. Oynanır akşam edilir. Türkü söylenirdi” (K-1), şeklinde, Fethiye'nin Karaçulha köyünden kaynak kişi: “Oyunlar oynanır. Çura çalar, kabak kemane çalınır. Uzun hava olurdu,” (K-33) şeklinde anlatmıştır. Kimi yerlerde eski plaklar çalınır, bayram havası içinde kutlamalar yapılmış (K-25).

Fethiye'nin İncirköy'ünde bayramda oynayanların günahının silkineceğine inanılır (K-17). Karacahisar köyünde tüfekler atılır, oyunlar oynanmış. Taş diker, nişan alır, ateş ederlermiş (K-22). Pek çok köyde benzer eğlenceler görülürmüş. Köyde koca bir ateş yakılır, etrafında güreşler tutulmuş (K-4). Güreşlerin yanı sıra çeşitli oyunlar da çıkarılmış (K-9;K-10).

Çeşitli çocuk oyunları da diğer bayramlarda olduğu gibi Hıdırellezde de oynanır (K-26) Bunlardan birkaçı şöyledir:

1- Bir çoban olur 4'er veya 5'er kişi olur. İki gurup oluşturulur. Çobanın elinde urgan olur. Bir ekip baş başa verir ve eğilir. Çoban olan ortadaki arkadaşlarını diğer ekipten olanlardan birileri sırtlarına atlamasın diye kollar. Diğerleri atlamaya çalışır. Çoban, bindirmez, gelene tekme veya urganla vurur. Baş başa verenlere atlamayı başaran aşağı inmez. Dört kişi ise, dördü de binmeye çalışır. Bunu başaramazlarsa, diğer ekip ortaya gelir. Bu şekilde oyun sürer (K-22).

2- Dikme taş oyunu: 3-5 kişilik iki grup halinde karşılıklı oynanır. 3 taş bir tarafa 3 taş bir tarafa, taşlar üst üste konarak dikilir. Bir taraf taş atar yıkamazsa öteki taraf atar. Oyun bir saat kadar sürer. Bu oyun yirmi beş yaşına kadar oynanır (K-8).

3- Bez topa sopayla vurulur, bir metre sopa iki grup olur. Kaleler olur. Sopa ile top çukura atılır (K-6).

4- Fethiye İncir köyde “çingircık” adı verilen bir oyun oynanır. İçi yağlanan, kömür konan sabit bir ağaç üstüne uzun bir ağaç konur ve bir yandan diğer yana köşelerine binilerek dönülen bir oyundur (K-17).

Diğer oynanan oyunlardan bazıları çelik oyunu, g.t kazmaca, kelebası gibi oyunlardır (K-15).

BÜYÜSEL İNANCLARA VE BEKLENTİLERE DAYALI RİTÜELLER

Büyüsel işlem ve beklentilerin pek çoğu 5 Mayıs günü, akşamı veya gecesi uygulanır.

1- Yılanbıçağı adlı yaklaşık bir metre uzunluğunda, kötü kokan bir bitki ile Hıdırellez günü bir korunma tedbiri alınır. Kaynak kişi: “Hayvanlara Hıdırellez vurmasın diye çarpardık Hastalık yapmasın diye,” (K-2) şeklinde açıklamıştır.

Soğan sarımsak gibi kötü kokan yılanbıçağı bitkisi, en eski inançların bir kalıntısı olarak devam eder (Önal, 1998;49-50). Kötü ruhları hayvanlardan uzak tutmak amacıyla yapılan bir gelenektir. Ayrıca Ülker vurmasın diye yılan bıçağı avlu kapısına asılmış (K-1).

2- Yaşlılar zakkum ağacını veya yılanbıçağı denen ağaçları evlere asarlarmış. Yoksa hastalık gelir derlermiş. Gökyüzünden kötü zehirli hava gelirmiş bundan korunmak için yapılmış (K-32).

3- Otlar toplanır, ambarların içine konur. Bereket olsun diye küplerin içine çiçek atılır. Karganlar (çiçek-ot) bereketli Hızır otu diye yapılır (K-18). Kapı ve pencerelere burçak gibi çiçeği olan hüsnuçürüğü çiçeği, ülker vurmasın diye evin etrafına dizilirmiş (K-18).

4- İnsanlar Datça'da büyük ağaçlara sarılır, ağaç gibi şişman olalım derlermiş (K-35). Günümüzde de ağaca sarılırlar (K-12). "*Al zayıflığımı ver, tavluluğımı*" denir (K-35). Gelenek Marmaris'te de görülür. Zayıf olan kişinin böylece kilo alacağına inanılır (K-28). Kimi inanışa göre yaşlı ağaçlara sarılmanın sebebi onlar kadar yaşayalım dyledir (K-3).

5- Karınca yuvasından alınan bir toprak parçasıyla yapılan bir uygulamada bolluk ve bereket beklentisi görülür. Buna göre, karınca yuvasından alınan toprak bir torbaya konur. Torba da gül ağacına bağlanır. Ertesi sabah gün doğmadan önce toprak alınır ve bir kese içine konur. Uygulamayı yapan kişinin parası bol, kesesi bereketli olsun temennisi görülür (Çimen, 2007; 66).

6- Akşam ev isteyenler yollara taştan ev yaparlar (K-19). Toprağın üzerine ev çizilir. Yerden taş toplanır, evin üstüne taş dizilir (K-38).

7- Genç kızların evlenme beklentilerinin bir örneği de bir kucak odunla gerçekleştirilirmiş. Bir kucak odun yere atılır, tek çıkarsa o yıl evlenemeyeceğine, çift çıkarsa evleneceğine işaret sayılmış (K-40; K-35).

8- Marmaris'te akşam kadınlar ve genç kızlar plaj boyunca yürür, denizden taş toplar ve dilekte bulunurlar. Bu taşları ertesi yıl denize atar ve yenisini toplarlar (Çimen, 2007;66). Bir yıl bekletilen taşların eve bolluk ve bereket getireceğine inanılır (K-29).

9- Marmaris'te 41 tane zeytin yaprağı toplanır, taşlarda olduğu gibi evin bolluk ve bereket içinde olacağına inanılır (K-28).

10- Akşam yani bir gün evvelinden dam başına Hızır gelip basacak diye kül, üç kulhuvallah, okunarak elenir. Gece sabah güneş doğmadan, bir hayvan izi olur (K-24). Ne izi varsa ona göre bir yorum yapılır. Arı, inek, koyun, kuzu gibi hayvan izi olursa bolluk anlamına gelir (K-23). Bazı yerlerde akşamdan un elenir. O yıl hangi mal yarayacak olursa o malın izi külün üzerine çıkar inanışı vardır. Külün üzerine akşamdan bazı yerlerde yazma örtülür, bazı yerlerde bir elek kapatılır. Sabah

usulca kaldırılır, yavaşça iz belli olur (K-31; K-15). Külde herhangi bir hayvanın izi bulunursa, bir adak yapılır. Eğer iz olmazsa adak yapılmaz (K-20). Kaynak kişi: *“Kuzu oğlak, neyin ayağını görürsen, onu kurban etmek vacip. Koyun çıkarsa koyun kurban edilir,”* demiştir (K-21).

Bazı yerlerde Hızır’ın gelip bu izi yaptığına, bazı yerlerde (K-11), Allah tarafından külün bastırıldığına inanılır (K-12).

Hıdırellez akşamının yanı sıra, dini kutsal günlerden “Kadir Gecesi” de dama kül koyma âdeti varmış (K-3).

11- Marmaris’te soğanın iki dalından birine ip bağlanır. İki dal eşit şekilde kesilir. Dilekte bulunulur. Ertesi gün bakılır. Eğer ip bağlanan uzamışsa dileğin kabul olacağına inanılır (K-28). Kaynak kişinin ifadesiyle: *“Soğana çaput bağlama vaa. Kadınlar yapaa. Murat istee,”* şeklindedir (K-28).

Bazı yerlerde soğan dallarının birine siyah diğerine beyaz iplik bağlanır. Kara olan büyürse karanlık, ak olan büyürse ak yıl olacak denir (K-22; K-8; K-6). Beyaz büyürse, dileği olur (K-3) Soğan yapraklarının biri “cefa”yı diğeri” sefa”yı temsil eder (K-12).

12- Çamaşırlar dışarı asılır, Hızır gece gelip çamaşıra uğur, bereket, sağlık getireceğine inanılır (K-40).

13- Marmaris’te deniz kıyısında veya gül ağacının altında olması istenen dileğin bir resmi çizilir ve dileğin gerçekleşmesi için dua edilir (K-28).

14- Evlenmemiş gençlerin başlarının üstünde kilit açılır. Böylece kısmetinin açılacağına inanılır. Gelenek sabah gün doğmadan yapılır (K-29).

15- Marmaris’te boş tencerenin içine gül veya karanfil konur. Sabah güneş doğmadan tencerenin kapağı bekâr kişilere açtırılır. Nasiplerinin bol olacağına inanılır (K-29).

16- Denize şişe bırakılır, içine bırakanın ne dileği varsa onu yazar (K-28).

17- Papatyalar toplanır, bir gün önce para olarak sayılır, Allah’a yalvarılmış. Bir gül ağacına bu papatyalar bağlanır, sabah kalkılır güneş doğmadan gül ağacından alınmış. Talihe inanılır, bir sene bunu yapmayan parasız kalır inancı varmış (K-41).

18- 5 Mayıs’ı 6 Mayıs’a bağlayan gece kızlar tuzlu hamurdan yaptıkları pastalardan yemiş. Gece rüyasında kendisine kim bir tas su verirse, kızın onunla evleneceğine inanılmış (K-3).

19- Erkenden kalkılır, dede ziyarete gidilir, namaz kılınır, mum yakılır, dilek dilenir. Dedenin veya yaranın mezarının altında yer alan uzun bir delik

bulunur. Ziyaretçiler ellerini deliğe sokarlar. Ellerini sokup avuçlarını kapatırlar. Eğer nişanlanacaksa eline bir yüzük takıldığına inanılır. Kaynak kişi: “*Bende oldu bu. Bir iki ay sonra nişanlandım,*” demiştir. Eğer kömür gelecek olursa kişinin hayatı kötü geçeceğine, para gelecek olursa ileride zengin olacağına delalet kabul edilir (K-1).

20- 6 Mayıs'ta toplanan otların ve çiçeklerin hastalığa iyi geleceğine, her derde deva olacağına inanılmış (K-40). Hıdırellezde toplanan otların halk hekimliğinde kullanıldığı görülür. Hıdırellez günü, toplanan otlar kaynatılıp içilmiştir. Bu çiçekler arasında papatya, gül yaprağı, pembe çiçek bulunmaktadır (K-1). Toplanan otlardan “yakı” yapılır, dizler ekşi otlarla yıkanır, böylece yara olmayacağına inanılmış (K-4).

21- Başa kına yakılır, kaynatılıp bu su ile bütün bir yıl sağlık olsun diye yıkanılmış (K-18).

DİĞER HİDİRELLEZ RİTÜELLERİ

1-Yuvarlanmak:

Kırlarda bayırlarda sabah erkenden çimenlerin üzerinden yuvarlanılır, buna “ağlanmak” (K-156) veya “annanmak” denir (K-4). Kimi kaynak kişiler dış ve iç çamaşırların tamamen çıkarıldığını (K-6), kimi kaynak kişiler bir alt çamaşır kaldığını (K-5), kimi kaynak kişiler kıyafetin çıkarılmadığını belirtmişlerdir (K-19).

Üzerindekilerin tamamen çıkarıldığını anlatan kaynak kişiler, insanın kendini Allah’la baş başa hissettiğini, dua ederek manevi tedavi olduklarını (K-36), kimi kaynak kişiler: “*Günahlar gitsin diye yuvarlanılırdı*” (K-12), veya “*Çiğde yuvarlanırsan atleşirsin (şişmanlarsın) sağlam olursun,*” demişlerdir (K-31).

Bazı yerlerde gün doğmadan çimenlerin üzerinde yuvarlanmanın uğur getireceğine inanılmış (K-40).

Muğla merkez’de eskiden bahçede yuvarlanılır, kişinin tazelandığına, topraktan güç aldığına inanılmış (K-41).

Kimi kaynak kişiler bedenlen sağlık bulunduğunu anlatmışlardır. Sabah saatinde güneş doğmadan önce çıplak bir vaziyette çimen üzerinde jimnastik yapar gibi hareketler yapılırmış. Kişinin müzmin derdi olursa, cilt hastalığı, frengi, uyuz, gibi hastalıkları varsa veya bir yeri ağrıyorsa şifa bulduğuna inanılmış. Kadınlar ise, kocasının veya kardeşinin nezaretinde çıplak kalır, çimende vücut sıhhat bulsun diye yuvarlanılmış (K-21).

Sabah çok erken, sabah ezanından önce gidilir. Bazı yerlerde çoluk çocukla birlikte gidilir, dua edilir, çocuklar da hasta olmasınlar diye otların üzerinde yuvarlanırlarmış. Çiyelerin derman olduğuna, Lokman Hekim şifası olduğuna inanılır (K-7). Marmaris’te çiyelerin bereketi ve güzelliği vurması inancı ile gelenek yapılmaktadır (K-28).

Bazı yerlerde yaşlılar ağırları sızıları gitsin diye, yeşilde çimenlerin üzerinde yuvarlanılmış (K-27; K-16; K-14; K-13; K-22). Yuvarlanırken “*benim başım, benim başım,*” derlermiş (K-1; K-35; K-11).

Datça’da sahilde kumun üzerinde yuvarlanılmış. Üç kere ağlanırlarmış (K-3) Bir sene boyunca sağlık olacağına inanılmış (K-35).

2-Yumurta:

6 Mayıs’ta akşamdan hazırlık yapılmış. Marmaris’te, Datça’da, suyun içine soğan kabuğu konur, yumurta boyanmış (K-28; K36). Yumurta gibi olmak isteyen herkes yumurta tokuşturmuş. En son tokuşturan ve kazanan en şanslı addedilirmiş (Çimen, 2007;66). Kimileri de yumurta haşlanıp dışarı koyar, sabah güneş doğmadan eve alır, yumurta gibi sağlam olunacağına inanılmış (K-28).

3-Süt:

Süt de yumurta gibi kaynatılıp dışarı konur, güneş doğmadan içeriye alınır, böylece sıcaklık olacağına inanılmış (K-28).

4-Ateş:

Muğla merkez’de gençler ateş üzerinden atlarmış, gelenek zayıflamasına rağmen günümüzde de bazı yerlerde Hıdırellez gecesi ateş yakılmaktadır.

Marmaris’te sahilde, Güllük’te ve pek çok yerde ateş yakılır ve üzerinden atlanır (Çimen, 2007;66). Bir kaynak kişi: “*Ateşin üzerinden tünerlerdi* (atları) *hâlâ devam ediyor,*” şeklinde geleneği anlatmıştır (K-12).

5-Salıncak:

Ulu çınar gibi ağaç gölgesine gidilir, yerel ağızla “salıngaçlar” kurulmuş (K-11). Datça’da 1925-1930’lu yıllarda, Yeni Datça denilen mevkide toplanılır, kadınlar, kızlar, çocuklar, ağaçlara salıncaklar kurarlarmış. Pek çok yerde bir hafta evvel bakkaldan urgan alınır, nerde büyük ağaç varsa, orada salıncak kurulmuş (K-12; K-38). Çocuklar sallanır, ip atlarmış (K-11;K13;K-14). Kaynak kişilerin ifadesiyle: “*Salıncaktan sallanınca, günahlar dökülürmüş*” (K-13;K-27).

Sabah erkenden, beşte zeytin ağacına salıncak yapılır, boyumuz uzasın diye sallanmış (K-35).

6- Murtufal küpü:

Muğla merkezde akşamdan herkesten bir eşyası alınır, yüzük, bilezik vs. takı küpe atılmış. Gülün dibine küp konur, bu küp manilerle açılmış. Size şu çıktı, bu çıktı denir, maniyi kadınlar küpün başına oturarak çekilen eşyaya göre söylermiş. Kimin eşyası çıkarsa o mani onun olurmuş. Bir çocuk küpten eşyayı çeker, gülünür, sevinilir, memnun kalınmış. Bir sevdiği olan veya bir iş bekleyen umut edermiş (K-41).

Bazı köylerde ise, bir yeşil alanda Murtufal denilen çömlek topraktan yapılan bir küp olurmuş. Murtufala bir al büründürülmüş. Onun içine çeşit çeşit boncuk atılmış. Kadınlardan birini oturturlar, mani söylenirmiş. Manileri bilen bir

kadın olurmuş. Çömleğin içinden bir boncuk çıkarır, bir mani söylermiş. Mesela Ayşe'nin talihine denirmiş (K-38).

Bazı yerlerde kadınlar çalgı olarak leğen çalar, uydurarak mani söylerlermiş (K-25). Kişinin adına göre mani söylerlermiş. Manileri sesi güzel olan ve bilen biri söylermiş (K-24).

7-Gül ağacı:

Bereket olsun diye, gül dalına mendil asılır, gül ağacının altına şapkalar konurmuş (K-29). Gül ağacının kökü kazılır konur veya gül dalına dualı hurma çekirdeği, para, veya yüzük asılır, güneş doğmadan evvel konulan veya asılanlar alınır (K-1). Kim fakir, kim zengin olacak temennisiyle bu işlemler yapılır (K-7).

Bazı yerlerde gül gibi olalım diye, gül dalına kırmızı kurdele yapılırmış. Bunu daha çok gençler bağlarmış (K-3).

Marmaris'te komşunun bahçesinden gül çalma geleneği vardır. Gizli olarak bir komşunun bahçesinden gül çalınır. Komşu da gülleri korumak için bahçesini kollar. Bu koruma ve kollamadan bir şekilde sıyrılarak bir başkasının bahçesinden gül çalınır. Bu gelenek heyecan ve eğlence ortamında yaşanır. İnsanlar eğlenir ve gülerler. Bütün yılın böylece şakacı ve gülererek geçeceğine inanılır (K-29).

8-Yoğurt:

Hıdırellez günü havada bir olay olduğuna, bu yüzden mayasız yoğurdun ve hamurun tuttuğuna inanılır. Çiy taneleri alınır ve maya/damızlık yapılır. Bununla yoğurt tutturulur (K-30), süte yoğurt katmadan çalınır. Çay kupası kadar bir kupayla sabah erken çiğ toplanır. Süt pişirilir, maya yenilenir, damızlık konu komşuya verilmez (K-17; K-33).

Kuzukulağı otundan (K-2), çiçeklerin yaprağından, yeşilin üzerindeki çiyden yoğurt tutturulur, 24 saat kaldığında yoğurt tutarmış (K-37). Bu süre bazı yerlerde üç günmüş (K-17; K-33).

Göktepe köyünde, süt kaynatılır, sabah içine, çiğ, birkaç küçük taş, çiçek konur. Buna Hıdırellez yoğurdu denir (K-14). Tadına doyum olmaz, denilir. Yoğurt birinci, ikinci veya üçüncü gün mutlaka tutarmış (K-38; K-35). Çiğ suyu ile yoğurt "damızlık" olur. Bu damızlık aktarılır ve sonraki Hıdırelleze kadar kullanılırmış (K-7). Kaynak kişi: "*Bismillah deyip bularsın bularsın...*" derken, bir diğer kaynak kişi: "*Sütü çiğnen çalsan maya olurdu, yoğurt tutar,*" diye anlatmıştır (K-5).

Çiyden başka sütün içine taş konur. Üç taş alınır, okunur, üflenir sütün içine atılır. Yoğurt böylece çok tatlı olur. Bazı yerlerde üç ot kökü ile iki üç taş alınır, sütün içine atılır (K-13; K-1) Bu maya ile o yıl yoğurtlar mayalanırmış. Damızlık için komşu yoğurt isterse, "*Hıdırellez mayasından veremem*" denir, Bu

maya/damızlık kimselere verilmez (K-8), evin damızlığı kesilmezmiş (K-19). Mayasız yoğurt her sene yapılır (K-14; K-4).

Yoğurt çalarken “geç Hıdırellez, geç Hıdırellez, geç Hıdırellez, geç Hıdırellez...” diye söylenirmiş. O gün yoğurt tutmazsa, üç günün birinde tutarmış. Yoğurdun tutmasından Hızır’ın geçtiği anlaşılmış (K-42).

Köyceğiz’de süt o güne mahsus yoğurt tutar, “uyumuş” denir. Bu kendiliğinden olur. O gün Hıdırellez olduğu anlaşılmış (K-8). Mayasız yoğurt Hıdırellezde olur, başka zaman olmazmış (K-22).

Mayasız yoğurt tutturmanın yanı sıra sabah gün doğmadan hemen önce, insanlar çiyden üzerlerine serperler. Çiy ellere ve yüze sürülür, sağlık olacağına inanılır. Bu çiyden vücutlarına ve hayvanlarına sağlıklı olmak dileği ile sürülmüş (K-24). Çiğle abdest alınır, namaz kılınmış (K-6).

9-Hamur:

Hıdırellez günü 6 Mayıs sabahı gün doğmadan önce, toplanan çiylerle yoğurt yapmanın yanı sıra hamur da mayasız bir şekilde tutturulur. Çiğden hamura katılır, maya olur. Kaynak kişiye göre: “*Sair zamanda olmaz, Hıdırellez’de olur*” (K-13).

Çimenlerin çiyi biriktirilir. Çiyle hamur yoğrulur. Bu hamurun şifalı olduğu düşünülür. Ekmeği lezzetli olur. Bazı hastalıkları önler (K-27). Bu hamur Hızır bereketi olduğu için, ambara da bereket için konur (K-39).

Bazı yerlerde gün doğmadan, karınca yuvasından su alınır. Bu su hamura katılır. Hamur böylece mayalanır (K-1).

10-Su:

Hıdırellezde su kültürünü devam ettiren ritüeller görülür. Suyun ruhu olduğuna, suyun ruhunun her zaman olumlu bir ruh taşıdığına inanılır.

Bir gün önce, yani 5 Mayıs’ta testilere su doldurulup dışarı konur. Bu suyun ertesi gün, zemzem olacağına inanılır (K-6). Eski inançların İslâm inancına aktarılma gayreti görülür. Diğer su ile ilgili ritüeller arasında, Hıdırellezde gün doğmadan suları doldurmak gerektiği vardır. Yine 5 Mayıs’ta akşam çeşmeler açılır, sabaha kadar akar halde bırakılır (K-6).

Zeytin yaprakları toplanır, okunur, bir dilek tutulur ve sonra suya bırakılır (K-12).

DİNİ UYGULAMALAR VE MEZAR ZİYARETLERİ

Eskiden Hıdırellezde toplanılır hep birlikte dualar yapılır, Kur’ân okunur, Hıdırellez günü yapılan duaların boşa gitmeyeceğine inanılmış (K-1).

Hıdırellez gecesi yani 5 Mayıs 6 Mayıs'a bağlayan gece, bazı yerlerde sabaha kadar namaz kılanlar olurmuş (K-6). Bir kaynak kişiye göre, sabah birde tam birde günahlar dizilirmiş. Bu gece edilen dualar sonucu günahların affolunacağına inanılmış. Bu gece camiye gidilir namaz kılınırmış. Ne kadar çok cami gezilirse o kadar sevap kazanılırmış (K-39;K-36).

Muğla merkezde Kazan Şeyh türbesi, Üç erenler, Şahidi türbesinde kazan kaynatılmış (K-41). Bazı köylerde Hıdırellez günü mezar ziyaretleri yapılır (K-30). Datça Palamutbükü köyünde Şeyh Dede'nin yanına gidilirmiş (K-42). Kavaklıdere ilçesinde Göktepe ereni, ümmet ereni, çaputlu ereni gibi erenlere şafak söktüğünde gidilir, iki rekat namaz kılınırmış (K-30). Erenlerin taşının altından sürüklenip geçilince sağlık bulunulacağına inanılmış (K-35).

SONUÇ

Mevsim bayramları, en eski dönemlerden günümüze kadar yerkürenin her bir topluğunda görülür. Bu bayramların önemli bir kısmı eski inançlardan, semavi dinlere taşınmıştır. Hıristiyanlık sonrası dinî günlerin pek çoğu bu şekilde devam ettirilmiştir (Frazer, 1991, 80-83; Mez, 1938,103). Türkler İslâm sonrası dinî bayramları kutlamakla beraber, Hıdırellez bayramını da kutlamayı sürdürmüşlerdir. Orta Asya'dan Küçük Asya'ya (Anadolu'ya) gelişini yüz yıllar içinde tamamlayan Türk halkı, yeni tanıştığı veya komşu olduğu kültürlerle etkileşim içine girmiş olması doğaldır. Pek çok örneğinin bilindiği bu türden etkileşimler, bir halkın bizzat katıldığı ve pek çok ritüelleri her yıl yeniden sürdürdüğü kutlamaların yayılım alanı göz önüne alındığında, bu bayramın kısmi bir etkilenmenin ötesinde, bizleri eski inançlara, geleneklere ve tabiat kültürüne götürmektedir. Animizmin izlerini Hıdırellezde fazlasıyla görmekteyiz. Doğa, canlı bir varlıktır ve insandan gayri diğer canlılar da bayram yapabilmektedirler.

İslâm öncesine ait çeşitli mitolojik veya efsanevî anlatımlar, İslâm sonrasında belirli bir dinî şahsiyete veya peygambere bağlanarak nasıl meşrulaştırılmaya ve yaşatılmaya çalışılıyorsa (Önal; 2003), İslâm'a ait olmayan bir bayram da Hızır ve İlyas adlı peygamberlere bağlanarak en eski mevsim bayramları yaşatılmaya devam ettirilmiştir olmalıdır. Bu bayram kutlamalarında daha çok yer-su ruhlarıyla ilgili ritüeller görülür. Çeşitli bitkiler, ağaçlar, ateş, toprak, taş, su aslında yer-su ruhlarını etrafındaki uygulamaların devam ettiği göstermektedir. O gün Hızır'ın ve İlyas'ın kurtarıcılığından ve insanların geleceğini olumlu yönde etkileyeceklerinden söz edilmektedir.

Hıdırellez dini bayramların yanı sıra, Türk halkının yaygın kutladığı bir mevsim bayramı olma özelliğini sürdürmektedir.

KAYNAK KİŞİLER

- K-1. AKKAYA, Hasan: Kayabaşı köyü/Milas 1930 doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi.
- K-2. AKSEKİ, Hasan: Eskihisar köyü/Yatağan 1917 doğumlu, 3 yıl eski yazı okumuş, çiftçi.
- K-3. ANTALYALI, Muzaffer: Datça 1928 doğumlu, yüksekokul mezunu, emekli öğretmen.
- K-4. ATEŞ, Bahri: Ortaca 1950 doğumlu, lise mezunu, esnaf.
- K-5. AYTEKİN, Mustafa: Mesudiye köyü/Datça 1929 doğumlu, okur-yazar değil, çiftçi.

- K-6. BAĞCI, Fatma: Elmalı köyü/Ula 1948 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı.
K-7. BALCI, Ayşe: Elmalı köyü/Ula 1328 doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.
K-8. BAŞARAN, Murat: Köyceğiz 1952 doğumlu, üniversite mezunu, muhasebeci.
K-9. BULUT, Turan: Bozarmut köyü 1943 doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi.
K-10. ÇELİK, Mustafa: Meneteşe köyü/Milas 1334 doğumlu, okur-yazar değil, çiftçi.
K-11. ÇITAK, Naim: Esenköy/Fethiye 1337 doğumlu, 3 yıl okumuş, çiftçi.
K-12. ÇUHADAR, Bahriye: Çeşme köyü/Datça 1929 doğumlu, ilkokul, ev hanımı.
K-13. ÇULHA, Hüseyin: Bozüyük beldesi/Yatağan 1328 doğumlu, millet mektebi mezunu, öğretmen.
K-14. DEMİREL, Nazife: Göktepe beldesi 1925 doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı.
K-15. DEMİRHAN, Mustafa: Kızlan köyü/Datça 1920 doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi.
K-16. DEVECİ, Turgut: Ula 1933 doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi.
K-17. DİRLİK, Ünal Şöhret: İncirköy/Fethiye 1938 doğumlu, üniversite mezunu, emekli öğretmen ve araştırmacı yazar.
K-18. ERASLAN, Mehmet: Bayır köyü/Marmaris 1926 doğumlu, ilkokul mezunu, marangoz ve muhtar.
K-19. ERBAY, Salih: Köyceğiz köyü 1955 doğumlu, Üniversite mezunu, turizm ve çiftçilikle uğraşır.
K-20. ERÇETİN, Hayriye: Fethiye 1923 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı.
K-21. ERSAN, H. İbrahim: Yeşilyurt beldesi 1337 doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi.
K-22. GÜNEY, Muharrem: Karacahisar köyü/Milas 1931 doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi.
K-23. GÜNEY, Nimet: Karacahisar köyü/Milas 1928 doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi.
K-24. GÜZEL, Feyzullah: Yerkesik beldesi 1924 doğumlu, Köy Enstitüsü mezunu, emekli öğretmen.
K-25. IŞIK, Ömer: Elçik köyü/Dalaman 1937 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli.
K-26. KABAZ, Emine: Dağpınar köyü 1950 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı.
K-27. KARACA, Bayram: Köyceğiz 1953 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli.
K-28. KIRAN, Naciye: Marmaris 1961 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı.
K-29. MUTLU, Doğan, Marmaris 1936 doğumlu, ilkokul mezunu, balıkçı.
K-30. KARADENİZ, Tahir: Kavaklıdere 1929 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli.
K-31. KARADON, Mehmet: Karadonlar köyü/Ortaca 1328 doğumlu, okur-yazar değil, çiftçi.
K-32. KARAGÖZ Ali: Elçik köyü/Dalaman 1942 doğumlu, ilkokul mezunu, bakkal.
K-33. KIVRAK, Ramazan: Karaçulha köyü 1961 doğumlu, üniversite mezunu, emekli ve araştırmacı-yazar.
K-34. MELTEM, Cemile: Reşadiye/Datça 1911 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı.
K-35. ÖZKAN, Şadiye: Karacahisar köyü/Milas 1332 doğumlu, ilkokul mezunu, vefat etti.
K-36. PİLAVCI, Muzaffer: Palamutbükü köyü/Datça 1924 doğumlu, Köy Enstitüsü mezunu, emekli öğretmen.
K-37. POLAT, Hamza: Kayabaşı köyü/Milas 1931 doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi.
K-38. ŞAHİN, Halit: Okçular köyü /Ortaca 1939 doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi.
K-39. ŞAHİN, Durmuş Ali: Çatakbağyaka köyü 1924 doğumlu, 3 yıl okumuş, çiftçi.
K-40. ŞİMŞEK, Koray: Yeşilyurt /Ortaca 1945 doğumlu, ortaokul mezunu, çiftçi.
K-41. TOPALOĞLU, Turgut: Muğla 1916 doğumlu, üniversite mezunu, vefat etti.
K-42. UYSAL, KERİM: Bozburun Beldesi/Marmaris 1941 doğumlu, lise mezunu, emekli.

KAYNAKÇA

- BORATAV, Pertev Naili (1984), **Türk Halk Bilimi II, 100 Soruda Türk Folkloru İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar**, 2. bs., Gerçek Yay., İstanbul.
ÇİMEN, Fatma Gebeş (2007), **Marmaris Denizde Efelik Olmaz**, Marmaris Ticaret Odası kültür Yay. II., İstanbul.
EBERHARD, W., (1996), **Çin'in Şimal Komşuları**, 2.b, (çev. Nimet Uluğtuğ) TTK Yay., Ankara.
EBERHARD, W. ve P. Naili BORATAV (1953), Typen türkischer Volksmarchen, Viesbaden.
İNAN, Abdulkadir (1992), **Manas Destanı**, MEB Yay., İstanbul.
_____, (1995), TTK Yay., Şamanizm, Ankara.
İZGİ, Özkan (1989), **Çin Elçisi Yen-Te'nin Uygur Seyahatnamesi**, TTK Yay., Ankara.
_____, (1978), "Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar'da Geleneksel Festivaller ve Eğlenceler," **İ.Ü.E.F.**

- Tarih Dergisi**, S. 31, 29-36.
- ERGİN, Muharrem (1997), **Dede Korkut Kitabı I**, TDK Yay., Ankara.
- ESİN, Emel (1976), “Ötüken Yış” **Atsız Armağanı**, İstanbul.
- FRAZER, James George, (1991), **Altın Dal Dinin ve Foklorun Kökleri**, Payel Yay., İstanbul, C.I, 99-100.
- GİMİLEV, Lev Nikolayeviç (aktaran: Harun Güngör), **Türk Kültürü**, S.377, 520-531.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, (1976) **Edem Korkutun Kitabı**, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul.
- GÜNAY, Ünver ve Harun GÜNGÖR (1997), **Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi**, Ankara.
- KAHVECİ, Mualla (1990), “Muğla’da Hıdırellez,” **Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1990 “Hıdırellez Özel Sayısı**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 77-80.
- KÖPRÜLÜ, Fuad (1993), **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, 8.bs., Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara.
- MEZ, İ., (1938), “Ortazaman Türk-İslâm Dünyasında Bayramlar,” (Çev. Cemal KÖPRÜLÜ), **Ülkü**, S.62, C.XI, 102-111.
- Moğolların Gizli Tarihi**, (1995), (çev. Ahmet TEMİR), TTK Yay., Ankara.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1990) **İslâm-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü**, 2.b., TKAE Yay., Ankara.
- ÖGEL, Bahaeddin, (1995), **Türk Mitolojisi (Kaynaklar ve Açıklamaları İle Destanlar) 2 Cilt**, TTK Yay., Ankara.
- ÖNAL, Mehmet Naci (2003) **Muğla Efsaneleri, (Araştırma-İnceleme)** Muğla Üniversitesi Yay., Muğla.
- _____, (1998), **Romanya Dobruca Türkleri ve Mukayeseleriyle Doğum, Evlenme ve Ölüm Âdetleri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- ŞEŞEN, Ramazan (2001), **İslâm Coğrafyalarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri**, TTK Yay., Ankara.
- Taberî, (1991), **Miletler ve Hükümdarlar Tarihi**, (çev. Zâkir Kadirî Ugan, Ahmet Temir) MEB Yay., İstanbul.
- THOMPSON, Stith: (1955-1958), **Motif Index of Folk-Literature**, 2. bs., Bloomington & London, 6. cilt, V206 Hızır motifi.
- ÜLKÜTAŞIR, M.Şakir, (1975), “Hıdırellez Hakkında Bir Araştırma,” **Türk Folkloru Araştırma Yıllığı**, Kültür Bakanlığ Milli Foklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 157-170.

FOTOĞRAF 1: Marmaris’te soğana iplik bağlama

FOTOĞRAF 2: Marmaris'te gül ağacının dibindeki Uygulamalar

FOTOĞRAF 3: Marmaris'te sahildeki Hıdırelez kutlamaları

FOTOĞRAF 4: Marmaris'te sahilde Hıdırellez kutlamaları